

SOKOLSKÝ ŽIVOT VZDĚLAVATELE BEDŘICHA JENŠOVSKÉHO

KATEŘINA POHLOVÁ

„Bratr dr. Bedřich Jenšovský, člen vzdělávacího předsednictva ČOS a vzdělavatel Sokolské župy středočeské – Jana Podlipného dožil se 24. září t. r. padesáti let. Používáme této příležitosti k tomu, abychom především vděčně uznali jeho vytrvalou, mnohaletou sokolskou práci vzdělávací. Ředitel archivu země české, organizátor bývalého Československého ústavu historického v Římě, pracovník vědecký, jehož odborné práce stejně jako velké dílo, na němž se svou chotí pracoval v posledních letech (doplnění Kosinových Dějin světa), vyžadují nadměrného času, nachází přece čas a vroucí zájem pro práci sokolskou. Už to samo dokazuje, jak vysoko si váží této práce; a kdo vidí jeho práci zblízka, ví, co jí přináší ze svých velkých vědomostí a zkušeností, ze svého rozhledu i ze své vyrovnané, klidné, rozvážené povahy. Máme velmi málo takových pracovníků z vědeckého světa – a s tím větším uznáním vzpomínáme padesátin bratra dr. Jenšovského, jemuž přejeme do další práce úřední, vědecké i sokolské mnoho zdraví a sil.“¹

Je až s podivem, že Bedřich Jenšovský se při svém zaměstnání a badatelském zaujetí dokázal ještě naplno věnovat sokolské činnosti, která nejenže byla náročná, ale mnohdy i nevděčná. Zařadil se tak vedle mnoha více či méně známých osobností, které v 20. a 30. letech zasvětily svůj volný čas sokolské práci, což se jim stejně jako Jenšovskému stalo nakonec osudným. V Sokole se zapojil do práce na všech třech jeho úrovních – tedy v jednotě, na župě a v ústředí Československé obce sokolské, konkrétně ve Vzdělávacím sboru (dnes Vzdělávatelský odbor ČOS).

„Sokolování“ Bedřicha Jenšovského je nejlépe dohledatelné v sokolských periodikách, články a informace v nich byly za první republiky velice podrobné. V tomto případě se jedná především o časopisy Vzlet (časopis Župy středočeské – Jana Podlipného), Sokolský vzdělavatel (časopis Vzdělávacího sboru), z něhož pochází i úvodní přání k padesátinám, a Sokolský věstník (časopis ČOS). Když se informace doplní o archivní materiály, dá se získat celkem obsáhlý příběh Jenšovského působení v Sokole. Bohužel písemnosti k činnosti jednoty v Újezdě nad Lesy se dochovaly jen torzovitě a fond župy ještě není zpracovaný a zpřístupněný.

---

1 Sokolský vzdělavatel, příloha Sokolského věstníku 8 (dále Sokolský vzdělavatel) 1939, s. 139–140.

Tělocvičné jednoty Sokol Sibřina a Újezd nad Lesy

Ačkoli je Bedřich Jenšovský spjat hlavně se Sokolem v Újezdě nad Lesy, před založením jednoty působil jako vzdělavatel v sibřinském Sokole, a to ještě roku 1927. Dokonce se téhož roku stal vzdělavatelem nově vytvořeného 4. obvodu III. vzdělávacího okrsku župy, do něhož patřily jednoty Dobročovice, Sibřina a Úvaly. Újezd a Běchovice spadaly pod 2. obvod. Že se ve stejné době angažoval v obou jednotách, nebylo neobvyklé.²

Dějiny Sokola v Újezdě nad Lesy začínají v roce 1926, kdy vznikl na základě žádosti místních občanů, kteří buď v sousedních obcích v Sokole působili, nebo by ho rádi měli „doma“. Samotný impulz k zřízení vyšel ze schůze místní osvětové komise a okrašlovacího spolku. Několik funkcionářů těchto dvou organizací se ujalo přípravných prací. Jednota nevznikla hned samostatně, ale jako pobočka Sokola v Běchovicích, jejíž starosta br. Holub promluvil i na prvním újezdeckém setkání konaném 29. července 1926, tentýž večer proběhlo už i cvičení prostných. Ustavující schůze pobočky se konala 11. září 1926 a o prvních činnostních rozhodlo 38 přítomných členů. Správu pobočky vedl nově zvolený předseda br. Josef Roháček. Mezi dalšími zvolenými bychom jméno Bedřicha Jenšovského hledali marně, zato byl za vzdělavatele vybrán jeho bratr Jaroslav. Je ale pravděpodobné, že se Bedřich sám volby správy pobočky účastnil. Hned v říjnu byla uspořádána první náborová akademie, na níž nový vzdělavatel přednášel o plukovníku Švecovi. V lednu následujícího roku byl ustanoven celý vzdělávací sbor pobočky.

Vzhledem k dostatečnému počtu členstva, různorodé a aktivní činnosti či nově zakoupenému náčiní se pobočka brzy rozhodla, že je načase osamostatnit se. Dne 17. září 1927 proběhla valná hromada a v Újezdě nad Lesy tak vznikla první sokolská tělocvičná jednota.³ V roce 1932 se starostování vzdal ze zdravotních důvodů br. Kožíšek. Za účasti 30 členů proběhla 22. června mimořádná valná hromada, kde byl dosavadní náměstek starosty Bedřich Jenšovský zvolen starostou, novým náměstkem pak zvolen vzdělavatel br. Šuma. „Volbou br. dr. Jenšovského starostou jednoty život v ní se dojistá vzpruží, neboť všichni si br. starosty váží a mají ho rádi.“⁴

Členové cvičili nejdříve v chátrajícím lesním pavilonu, poté v hostinci br. Bergmana a v roce 1937 se stěhovali do hostince, kde pro ně provozovatel br. Mráz zbudoval nový prostorný sál. V té době také jednali s obcí o přidělení pozemků pro stavbu sokolovny.⁵

2 Vzlet, věstník Sokolské župy středočeské 1 (dále Vzlet) 1927, s. 30; Vzlet 4, 1927, s. 155.

3 Archiv hlavního města Prahy (AHMP), fond Sokol Běchovice (1919–1976), kart. 1. Ročenka sokolských činovníků 1927–1928. Praha 1927. V roce 1926 měla župa 63 jednot a 5 poboček v šesti okrscích.

4 Vzlet 5–7, 1932, s. 164.

5 Vzlet 4, 1937, s. 98.

T. J. Sokol Újezd nad Lesy patřila pod III. okrsek Středočeské župy – Jana Podlipného. Za místní jednotu vystupoval starosta na veřejných akcích, například 1. května 1934 promluvil na slavnostech kladení základního kamene budovy školy.⁶

Brzy po vzniku jednoty se Bedřich Jenšovský rozhodl kandidovat na činovnícký post župního vzdělavatele.

O vzdělávatelské činnosti

Pro porozumění činnosti bratra Jenšovského v Sokole bych krátce nastínila, co je vzdělávatelská práce v Sokole. Dnes Sjezd České obce sokolské volí starostu, místostarosty, jednatele a další členy předsednictva. Čtyři činovníci se do předsednictva dostávají na základě jiné volby. Náčelníka a náčelnici volí župní náčelníci a náčelnice, předsedu odboru taktéž župní sportovní vedoucí a vzdělavatel je volen na sjezdu župních vzdělavatelů. Až na předsedu odboru sportu je náčelník, náčelnice a vzdělavatel historicky daná činovnícká funkce, ta poslední jmenovaná je z nich nejmladší. O systematickou osvětu sokolů se však zasazoval už i Miroslav Tyrš. V šíření sokolské myšlenky, která sice vychází od Tyrše, ale vlivem doby a jeho následovníků se vyvíjela, pak pokračovali další členové. Přelomová byla svatováclavská rezoluce přijatá na valném sjezdu ČOS v roce 1895, kde byla deklarována snaha „o mravní povznesení jednotlivců“. Na základě toho se vzdělávací (dnešní terminologií vzdělávatelská) činnost stala oficiální náplní ČOS. Nejdříve vznikl nový odbor pod ústředím, na konci 19. století začaly vznikat vzdělávací sbory na župách a jednotách. Na VI. valném sjezdu ČOS v roce 1920 se výrazně přepsaly stanovy, což změnilo i postavení vzdělávacích sborů. Zásadní změnou bylo, že v čele činnosti nově stanul vzdělavatel ČOS, který je od té doby na stejné úrovni jako náčelník a náčelnice. Tím prvním byl zvolen Jan Hiller.⁷ Vzdělávatelská práce není jen o předávání si sokolských idejí, ale sokolstvo si kladlo za cíl vychovávat celou společnost mimo jiné po stránce mravní, osvětové, národní a demokratické. A myslím si, že Bedřich Jenšovský pracoval v Sokole i proto, že zde mohl uplatnit své široké znalosti, historický nadhled a předávat je dál.

Samotný vztah mezi sokolstvem a veřejností jako takový byl tématem, nad nímž Jenšovský přemýšlel a jemuž se věnoval. Svědčí o tom např. proslov „Sokol a veřejnost“ či účast v komisi sledující vliv Sokola na tisk a jak se o Sokole v tisku píše.⁸ Toto posláním vzdělavatelů připomínal během celého svého působení

---

6 AHMP, fond Úřad městské části Praha 21, Praha 9 – Újezd nad Lesy (ÚMČ Pha 21), Pamětní kronika obce Újezda nad Lesy (1921–1957), digitalizát, s. 22.

7 Kol. autorů: My vzdělavatelé. 100 let od zvolení Jana Hillera prvním vzdělavatelem ČOS. In: Vzdělávatelské listy 1, 2021.

8 Vzlet 10, 1937, s. 188.

skrže proslovy na zasedáních a u zpráv ze vzdělávací činnosti, které Jenšovský předkládal. „Pokládám za přední povinnost sokolského vzdělavatele, aby právě dnes, a dnes více nežli jindy, připomněl tuto výstrahu, neboť, je-li sokolstvo – a o tom nikdo z nás nepochybuje – především povoláno, aby sjednocovalo národ a zachovávalo jej při svěžesti tělesné i při vysokých hodnotách mravních, jsou to především vzdělavatelé, jimž přísluší, aby sledovali vývoj a postavení myšlenky sokolské v dnešním politickém stavu a v dnešních proudech myšlenkových, aby upozorňovali na hrozící nebezpečí, ale aby také dovedli zapojiti nezranitelnou sokolskou myšlenku do těch proudů dneška, které jí jsou zdravý a které ona může oplodnit, neboť: kde stanutí, tam smrt.“⁹

Práce v župě

O lepší komunikaci napříč Sokolem a vznik větších celků, do kterých by spadalo více jednot, se snažil za svého života už i Miroslav Tyrš. Nejdříve vznikly tzv. skupiny nazvané po větších jednotách, brzy se ale pojmenování změnilo na župy. První úředně schválená vznikla v roce 1884 a za název si zvolila Sokolská župa Tyršova na středním Labi, na počest právě zesnulého zakladatele Sokola. Jednalo se o oblast Kolínska. Postupně vznikaly i další župy, mezi nimi taktéž v roce 1884 Středočeská, z níž se později oddělily další župy. V roce 1925 župní předsednictvo schválilo pojmenování po prvním starostovi České obce sokolské (vzniklé roku 1889) Janu Podlípém.¹⁰ V dubnu 1928 byl župním vzdělavatelem zvolen Bedřich Jenšovský, který tak nahradil Františka Pobudu, učitele v Choceradech, který už znovu kandidovat nechtěl. Starostou župy byl magistrátní přednosta z Královských Vinohrad a také bývalý vzdělavatel František Liska.¹¹ Středočeská sokolská župa Jana Podlípého (dnes jen Sokolská župa Jana Podlípého) se v době působení vzdělavatele Jenšovského dále dělila na šest okrsků, kdy každý okrsek měl také svého vzdělavatele. Z titulu své funkce byl Jenšovský členem župního předsednictva a v čele předsednictva vzdělávacího sboru župy, jehož schůze svolával. Účastnil se také dvakrát do roka sjezdů župních vzdělavatelů řízených předsednictvem Vzdělávacího sboru ČOS, kde zastával roli prostředníka mezi župou a úkoly danými pro celou obec z ústředí.

O vzdělávatelské činnosti na župě máme nejvíc informací z župního věstníku Vzlet.¹² Mapování a psaní podrobných zpráv o dění v župě a jednotách měl vzdě-

9 Jenšovský, Bedřich: Vzdělávací činnost. In: Vzlet 3, 1937, s. 54.

10 Sokol 7, 1884, s. 72; Mandová, Marcela: Po bratru zakladateli – vznik první sokolské župy a župního zřízení. In: Vzdělávatelské listy 4, 2019, s. 3–4.

11 Ročenka sokolských činovníků 1927–1928. Praha 1928.

12 Jako Věstník Sokolské župy středočeské byl vydáván v letech 1909–1913, v letech 1914–1924 Vzlet: věstník Sokolské župy středočeské a od roku 1925 až do roku 1948 jako Vzlet: věstník

lavatel na starost a tyto zprávy se ve věstníku zveřejňovaly. Co všechno tedy patří pod široký pojem „vzdělávací akce“? Jedná se hlavně o kulturní a společenské události. Vzdělavatelé ve svých jednotách pořádali mimo jiné přednášky, akademie, divadla včetně loutkových, oslavy, koncerty, vzpomínkové akce, vycházky, promítání filmů, výstavy, různé kurzy a podobně. Protože mnohdy šlo o odbornější odvětví, jako bylo rozšíření sokolských biografů či odborná pomoc loutkářům a divadelníkům, existovaly pod předsednictvem vzdělávacího sboru župy speciální odbory a komise. Pravidelně se také organizovaly vzdělávací školy a dbalo se na vedení knihoven, kronik a archivů.

Z výše jmenovaného je patrné, že župnímu vzdělavateli zabralo dost času jenom řízení celé této župní činnosti, kterou měl za povinnost koordinovat a podávat o ní zprávy na předsednictvu.¹³ V rámci svých časových možností občas sám pro sokoly přednášel¹⁴ a jako host se účastnil různých sokolských podniků. Z vydaných zpráv vyčteme, čemu na župě věnoval pozornost. V prvních letech po zvolení se zaměřil na knihovny župy a jednot. Nabádal své svěřence ke katalogizování, a aby jim pomohl, vytvořil vzorový knihovní řád. Knihovníci měli předepsáno, jaké časopisy a knihy musejí ve svých knihovnách mít, proto br. Jenšovský nařídil povinnou revizi obsahu knihoven. Později na předsednictvu Vzdělávacího sboru ČOS prosadil, že i župní knihovny dostanou soupis povinných výtisků. Stejně tak několikrát na schůzích upozorňoval na špatně vedené archivy. Byl v porotě divadelních soutěží a povzbuzoval jednoty, aby zakládaly loutková divadla. Krátce po Jenšovského přednášce na toto téma pro svoji mateřskou jednotu obstarali Újezdští loutky a začali hrát. Blízká mu byla i témata spolupráce mezi náčelnictvem a vzdělavatelstvem či vztah Sokola k jiným tělovýchovným organizacím.

Věčný ruch, věčná nespokojenost, psal už Tyrš v roce 1871 ve své slavné stati *Náš úkol, směr a cíl*. I bratr Jenšovský zastával k některým věcem kritický postoj. Neustále se opakovaly stesky nad liknavostí jednot v dodávání zpráv o činnosti. V jedné řeči na schůzi župního vzdělávacího odboru zmiňuje, že ho trápí malé zapojení mladých lidí do práce sokolské, u starších malá četnost v docházce. Kritizoval i některé články s politickým obsahem v sokolském tisku i některá

---

sokolské župy středočeské Jana Podlipného.

13 Když v roce 1929 odjel Bedřich Jenšovský na delší dobu do Říma, byla mu župním předsednictvem udělena dovolená do konce funkčního období, práci za něj vykonával jeho první náměstek br. Pobuda. Po návratu vyprávěl na jaře 1931 sestrám a bratrům své postřehy z Itálie o nacionalismu, katolicismu a negativních jejich dopadech.

14 Např. v listopadu 1932 na župní vzdělávací škole na téma „*Dějiny sokolstva – Tyrš a Fügner*“; v roce 1937 přednášel na pomahatelské a cvičitelské škole, kde účastníky i zkoušel ze sokolské ideje a dějin; ve stejném roce na jarní schůzi župního sboru na zajímavé téma „*Vliv prostředí velkého města na vzdělávací práci*“.

rozhodnutí ústředí ČOS.¹⁵ V roce 1933 byl například pověřen župou, aby vypracoval memorandum, které by se předložilo předsednictvu ČOS. Obsahem memoranda mělo být vyzvání, aby ČOS důrazněji vystoupila proti komunistickému hnutí. Ačkoli br. Jenšovský nezačal s touto diskusí na výroční valné hromadě župy, jeho proslovu k tématu dali ostatní za pravdu a pověřili ho předložením návrhu.¹⁶

„Náš br. župní vzdělavatel nás překvapil. Br. dr. B. Jenšovský uzavřel dne 8. 3. sňatek s pí PhDr. Věrou Kosinovou. Novomanželům srdečně blahopřejeme jistě jménem všech příslušníků župy.“¹⁷ Ředitel zemského archivu byl na župě vážnou osobou, zvolen župním vzdělavatelem byl vždy bez komplikací a jednohlasně. K tomu byl občas dosazen i do různých komisí a dalších funkcí. Byl v redakční radě časopisu *Vzlet*, komisích pro župní stanovy, pro přiznání župního diplomu, pro výstavu o župě v Pardubicích, v knihovní komisi atd. Vykonal i funkci župního důvěrníka třem jednotám.¹⁸

Na ústředí Československé obce sokolské

Své zkušenosti pedagoga, archiváře a historika se rozhodl naplno využít v Sokole, když v roce 1933 kandidoval a byl zvolen do předsednictva Vzdělávacího sboru Československé obce sokolské.¹⁹ Usedl tak po bok nejvyššího vzdělavatele Antonína Krejčího a dalších významných sokolů 30. let 20. století, jakými byli bratři Jandásek, Pelikán, Groh, Hřebík, Klicpera, Truhlář, Fechtner, Evald a další. Téhož roku na jarním i podzimním zasedání župních vzdělavatelů promluvil o přípravných pracích k dějinám sokolstva, kde upozornil, že je potřebná součinnost všech, a za tímto účelem nabádal k uspořádání škol pro archiváře a kronikáře jednot.²⁰ Vedle toho vybízel k zaznamenávání vzpomínek starších sokolů a jako podklad vypracoval příkladové dotazníky. Tento cíl, který si v Sokole vytyčil, ho bude provázet až na sklonek života. Pod předsednictvem Vzdělávacího sboru tak nově vznikla komise pro sokolské dějiny, jejímž byl bratr Jenšovský předsedou a pro niž dostal za úkol připravit pracovní náplň. Do komise byli dále jmenováni bratři Jandásek, Martínek a sestra Lasovská. Komise se tak zařadi-

15 Např. *Vzlet* 5, 1929, s. 129.

16 *Vzlet* 3–5, 1933, s. 86. Proslov Jenšovského byl zapisovatelem zaznamenán.

17 *Vzlet* 3, 1937, s. 70.

18 Důvěrník byl jednotám ve všech otázkách radou i pomocí a skrze něj mělo župní předsednictvo stálý přehled o stavu jednot a šlo tak s nimi rychleji komunikovat. Jednoty, jejichž byl důvěrníkem, se střídaly.

19 *Vzlet* 3–5, 1933, s. 103.

20 *Věstník sokolský*, list Svazu československého sokolstva 15 (dále *Věstník sokolský*), 1933, s. 227; *Věstník sokolský* 46, 1933, s. 758.

la vedle komisi programové, studijní, literární, pro výchovu slovem, divadelní, loutkářské, organizační, pro uměleckou výchovu a další. Později přišel Bedřich Jenšovský ještě s podnětem, aby vznikl sokolský životopisný slovník. Nápad byl schválen a začleněn pod komisi. Představa byla taková, aby byly postupně vydávány brožurky s životopisy významných zesnulých žen a mužů, kteří se zasloužili pro věc sokolskou.²¹

Podle dalších zpráv i vzpomínek na období druhé poloviny 30. let pracovala komise v čele s Bedřichem Jenšovským usilovně na splnění předsevzatého cíle. O spolupráci poprosil celé sokolské členstvo, především vzdělavatele, aby uspořádali archivy svých jednot a zaslali kroniky na ústředí k opsání. Sám Jenšovský navštívil vídeňský archiv ministerstva zahraničí a archiv místodržitelství a pražského policejního ředitelství.²² Procházel i materiály z provenience Sokola Pražského a České obce sokolské. Po válce Antonín Krejčí vzpomínal, jak ho Bedřich Jenšovský vodil do spodních místností zemského archivu, aby mu s nadšením ukázal, co vše k sokolským dějinám našel.²³ Za tímto účelem byl i v roce 1935 zvolen do muzejního odboru ČOS, kde měl na starosti právě archiv ústředí. Aby členy-laiky motivoval k bádání a spolupráci, sepsal do sokolských časopisů metodické články s názvy: *K přípravě dějin sokolských; O kronikách jednot sokolských; O archivech sokolských.*²⁴

Po mnichovské dohodě a následném vzniku protektorátu se zvýšilo úsilí, aby konečně vyšly sepsané dějiny. Na jaře 1940 ČOS schválila na připravované publikace 50 000 korun. Plánovalo se vydat několik dílů sokolských dějin. První byl již téměř hotov od Ladislava Jandáska, druhý díl měl na starost právě Jenšovský. Dosavadní komise pro sokolské dějiny pracující pod Vzdělávacím sborem byla nově přejmenována na literární komisi, společnou nejen pro vzdělavatele, ale také pro obě náčelnictva, aby tak došlo k lepší spolupráci. Komise byla rozdělena na

---

21 Věstník sokolský 40, 1934, s. 326; Sokolský věstník, list Československé obce sokolské 16 (dále Sokolský věstník), 1935, s. 125. Prvně předložil návrh Vzdělávacímu sboru ČOS ještě jako župní vzdělávatel v roce 1932, návrh byl v celém znění otištěn, viz Jenšovský, Bedřich: Návrh na přípravu životopisného slovníku sokolského. In: Vzlet 10–11, 1932, s. 220–221.

22 Podle zveřejněných statistik, které Bedřich Jenšovský v roce 1935 předložil, bylo opsáno 669 úředních dokumentů z registratury pražského policejního ředitelství a z presidiální kanceláře českého místodržitelství z let 1862–1867; 225 spisů z registratury bývalého rakousko-uherského ministerstva zahraničních věcí z let 1887–1907.

23 Krejčí, Antonín: Dr. Bedřich Jenšovský. In: Sokolský vzdělávatel 9, 1946, s. 107. Jenšovského přepisy byly v roce 1949 předány do archivu ČOS, dnes se nacházejí v: Národní muzeum, Archiv tělesné výchovy a sportu, fond Sokol, inv. č. 203–217, kart. 10–13. V roce 1954 byly z Archivu země české, z úřední pozůstalosti ještě zaslány do sbírek muzea čtyři listy Jenšovského výpisků ze zasedání župy z let 1931–1932. Tamtéž, inv. č. 2689, kart. 117.

24 Sokolský věstník 16, 1935, s. 128; Jenšovský, Bedřich: K přípravě dějin sokolských. Sokolský vzdělávatel 9, 1933, s. 148; týž: O kronikách jednot sokolských. Sokolský vzdělávatel 4, 1933, s. 79–80; týž: O archivech sokolských. Sokolský vzdělávatel 3, 1933, s. 48–50.

šest úseků: sokolské dějiny (zodpovídal B. Jenšovský), kroniky jednot a žup (J. Pe-likán), Životopisný slovník (A. Krejčí), Tyršův naučný slovník (V. Groh) a soupis sokolské literatury (s. Černá).²⁵

V roce 1940 na dubnovém zasedání sboru župních vzdělavatelů, které dvakrát do roka svolávalo (a stále svolává) předsednictvo Vzdělávacího sboru, měl br. Jenšovský vlastní bod v programu, při němž „požádal účastníky sjezdu o spolupráci na přípravě životopisného slovníku sokolského, který umožní nejen přehled významných sokolských pracovníků, ale dá nahlédnout i do jejich životních zápasů, z nichž budeme často čerpati poučení a posilu“. Literární komise jako podporu pro zájemce vypracovala přednášku „*Sokolský život*“.²⁶

Ve dnech 17.–18. února 1940 se v Tyršově domě na Újezdě konal seminář „*Jak pracovat literárně v díle sokolském*“. Pořádali ho členové literární komise s cílem získat nové dopisovatele a autory sokolských (mikro)dějín. První část byla nauková. Vladimír Groh přednášel o studiu časopisů a knih. Po něm měl přednášku Bedřich Jenšovský s názvem „*Studium archivní, literární zpracování materiálu. Jak zpracovávali materiál Fr. Palacký, Z. Winter, A. Jirásek, J. Pekař aj.*“. Druhá část byla praktická, kdy Jandásek, Pechlát, Provazníková, Kožík a Krejčí mluvili o vzniku svých knih. Jenšovský vyprávěl, jak zpracovával dějiny 90. let v Sokole. Pro velký úspěch byl v květnu seminář opakován se stejným programem v Brně.²⁷ Na konci února se ještě konal seminář budoucích sokolských spisovatelů. Podle jednoho z účastníků se ho zúčastnilo cca 140 převážně mladých lidí, které zaujala přednáška bratra Jenšovského na téma „*Jak má vypadat archiv*“, během níž nabádal ke studiu v městských archi-vech. Vzhledem k množství dotazů se uvažovalo, že by si daná problematika zasloužila i vlastní seminář. K samostatnému školení o archi-vech a kronikách mělo opravdu dojít 4. května v Praze a 25. května v Brně v roce 1941. Bohužel se ale jedná o jednu z posledních informací, která ještě stihla vyjít v březnovém Sokolském vzdělavateli, než nacisté činnost Sokola 12. dubna zastavili, k realizaci tedy už nemohlo dojít.²⁸

O čem psal br. Jenšovský sokolům

Při procházení sokolských periodik bych tištěná slova vzešla z pera br. Jenšovského rozdělila na články o událostech minulých,²⁹ recenze,³⁰ metodické

25 Sokolský věstník 22, 1940, s. 255–256.

26 Sokolský vzdělavatel 5, 1940, str. 112; Sokolský vzdělavatel 3, 1940, s. 53.

27 Sokolský věstník 4, 1940, s. 47; Sokolský věstník 18, 1940, s. 215.

28 Sokolský věstník 8, 1940, s. 88; Sokolský vzdělavatel 3, 1941, s. 50

29 Jenšovský, Bedřich: K výročí bitvy u Lipan. In: Sokolský vzdělavatel 5, 1934, s. 91–93; týž: Brannost v době husitské. In: Sokolský vzdělavatel 8, 1935, s. 140–142; týž: K výročí lipanskému. In: Sokol 5, 1934, s. 101–103; týž: Výchova Tyršem. In: Vzlet 10–11, 1932, s. 217–220; týž: Nad životopisem Tyršovým. In: Vzlet 9–10, 1931, s. 229–232; týž: K jubileu krásných slavností. In: Vzlet 5, 1938, s. 89–90.

30 Jenšovský, Bedřich: O základech sokolské historie. In: Sokolský vzdělavatel 8, 1929, s. 152; týž:

věci³¹ a zprávy o činnosti.³² Minulost byla dávána do kontextu doby, v níž byly texty psány, proto i jeden z článků se jmenuje „*Brannost v době husitské*“ a je psán společně s dalšími články o různých druzích brannosti, jejíž zavedení do sokolské činnosti se tehdy prosazovalo.³³

V časopisech vycházely recenze na knihy, ty psané Jenšovským mu byly tématem blízké. Jednu takovou publikaci, „*O základech sokolské historie*“ s podtitulem „*Příručka pro archiváře a kronikáře sokolských jednot a žup*“, napsal dr. Jiří Burghauser. Recenzenta a recenzovaného pojí nejen společné téma, kterému se věnovali, ale i podobný osud. JUDr. Jiří Burghauser zemřel v Osvětimi o deset dní dříve.

Dále se Jenšovský věnoval knihám se svatováclavskou tematikou, a to v roce 1929. Reagoval tak na blížící se oslavy 1000 let české státnosti, na které se ve společnosti nenahlíželo jednotně, a kolem svatováclavské legendy se vedly diskuse, jež zrcadlily společenské a politické nálady doby. „Ve zmatku, který takto zcela zbytečně byl vyvolán, musilo ovšem i sokolstvo zaujmouti své stanovisko,“ píše v článku v časopise Vzlet, v němž nabádá, aby se na život sv. Václava pohlíželo optikou doby, a ne současnosti.³⁴ Na toto téma několikrát vystoupil též s proslovem na župních zasedáních.

V závěrečných zprávách za uplynulá období a v dalších zprávách z župní vzdělávací činnosti nepíše jen statistická data, ale jako správný vzdělavatel dává sokolskou činnost do kontextu s děním v republice. Díky těmto zprávám se lze více dozvědět o politickém smýšlení a nazírání doktora Jenšovského na dění jeho doby.

8. říjen 1941

Na X. všesokolském sletě v roce 1938 více než 30 000 cvičenců při skladbě Příklad republiky deklarovalo věrnost a ochotu bránit svobodu a demokracii. A opravdu se o rok později mnozí z nich zapojili do odbojových organizací, například blízký Jenšovského spolu pracovník Vladimír Groh byl v únoru 1941 zatčen za účast v Obráně národa. Sokol si vytvořil vlastní ilegální síť Obec sokolská v odboji. První zatýkání proběhla už v roce vzniku protektorátu, ale v mnoha případech se jednalo o varovné zatčení a dotyční byli časem puštěni. V čele odbojové sítě, která se od ústředí odvíjela přes župy až do místních jednot, stáli čelní činov-

---

Otázka svatováclavská v české historii. In: Sokolský vzdělavatel 7, 1929, s. 124. Recenze dalších knih se svatováclavskou tematikou Vzlet 9, 1929, s. 210–212.

31 Viz poznámka pod čarou č. 24.

32 Jenšovský, Bedřich: Nad vzdělávací statistikou tělovýchovných organizací. In: Sokolský vzdělavatel 3, 1938, s. 47–48; zprávy vzdělavatele a z předsednictva vzdělávacího župního sboru, o činnosti jednoty, výroční zprávy aj.

33 Klement, Martin: Sokolové a sokolky v přípravě na obranu státu. In: Vzdělávací listy 2, 2022, s. 9–11.

34 Jenšovský, Bedřich: O svatého Václava. In: Vzlet 9, 1929, s. 190–193.

níci sokolské obce. Že v roce 1940 slíbila ČOS literární komisi příspěvek na knihu o dějinách Sokola, není náhodou, stejně tak zvýšená školící a seminární činnost vzdělávacího sboru. Albert Pražák vzpomínal po válce na rozhovory se starosty ČOS Stanislavem Bukovským a Josefem Truhlářem, jak oběma záleželo na tom, aby sokolská myšlenka přežila těžkou dobu, a pokud to jde, aby se co nejdříve vydaly zmiňované dějiny, i Jenšovského jméno ve vzpomínce zaznělo.³⁵ Ti, co se přímo neúčastnili ilegální činnosti, snažili se bojovat alespoň perem a slovy, ta už ale bylo potřeba volit obezřetně, neboť se ČOS snažila co nejdéle udržet činnost. Nakonec fungovala o pár měsíců déle než například skautská organizace. V dubnu 1941 nařídil K. H. Frank, aby byla činnost Sokola okamžitě zastavena. Přerušeni setkávání členů v sokolovnách a na cvičištích nikterak neznamenoval její umrtvení. Našli se odvážní cvičitelé a cvičitelky, kteří si udržovali malé skupinky spolehlivého členstva a cvičili s nimi pod ochranou rozmanitých krycích opatření.³⁶ Často na březích řek a lesních mýtinách.³⁷ Stejně jako cvičení pokračovala i podzemní odbojová činnost Sokola. V září se stal říšským protektorem Reinhard Heydrich. Aby roztrhal sokolské vazby, nechal v Akci Sokol v noci ze 7. na 8. října 1941 pozatýkat činovníky po celém protektorátu bez ohledu na to, zda u nich měli důkaz o zapojení do odboje, či nikoli. Gestapo šlo čistě podle ročenek z předchozích let. Nejvíce byli postiženi činovníci z ústředí a žup, celkem přibližně 1500 sokolů. Jednalo se pouze o muže. Vzápětí Heydrich nechal definitivně rozpustit Českou obec sokolskou.

Není prokázáno, že by se Bedřich Jenšovský zapojil do sokolského odboje, zřejmě byl zatčen téže noci z úterý na středu „jen“ za to, že byl sokol ve vyšších činnovníckých funkcích. Gestapo si pro něj přišlo do kanceláře Archivu země české, kde byl ředitelem a měl zde také byt. Na druhé straně jeho blízcí spolupracovníci (bratři Jandásek, Groh a další) ze Vzdělávacího sboru ČOS v odboji zapojení byli, a není tedy vyloučeno, že mohl být do některých věcí zasvěcen.

Sokolská silnice

Po zatčení byli pražští vězni shromážděni v Petschkově paláci, poté převezeni do pankráckých cel a krátce nato posláni do Malé pevnosti v Terezíně, kde se potkali i s ostatními sokolskými vězni z celé republiky.³⁸ Odtud pocházejí prv-

35 Pražák, Albert: Několik vzpomínek z okupace a povstání. In: Sokolský věstník 18, 1946, s. 219.

36 Pro zajímavost uvádím, že např. ochotnický divadelní soubor Sokola v Újezdě nad Lesy za okupace pokračoval v činnosti pod baráčníky a později pod pláštěm Národního sjednocení, viz AHMP, ÚMČ Pha 21, Pamětní kronika obce Újezda nad Lesy (1921–1957), digitalizát, s. 48.

37 Provazníková, Marie: To byl Sokol. Mnichov 1988, s. 168.

38 Beneš, František: Za bratrem dr. Stanislavem Bukovským. In: Sokolský věstník 29. Praha 1946, s. 360–361.

ní zaznamenané vzpomínky přeživších sokolů, v nichž jsou popisovány útrapy, jež zažíval i bratr Jenšovský. V pevnosti byl společně se svými spolupracovníky z župy i ústředí. Název této kapitoly je i názvem krátkého článku od Rudolfa Bárty. Vypráví v něm, jak je transport předsednictva, náčelnictva i vzdělávacího sboru prvně vysadil na práci na silnici vedoucí pod skalami souběžně s železnicí z Ústí nad Labem do Velkého Března. „Opravdu sokolská, neboť zde tekla prvá naše krev. Nikoli ještě v důsledku bití, jako později v Osvětimi a jiných táborech, nýbrž z rozdrásaných rukou, nezvyklých přehazovati velké a těžké ostré kameny. Sami jsme lámali, sami vozili a kladli.“ Večer je naložil nákladní vůz a odvezl na nádraží do Ústí. Jídla přes den moc nebylo, jen občas jim bylo dovoleno uvařit si polévku.³⁹

Je těžké parafrázovat vzpomínky z koncentračních táborů. Proto následující vyprávění z Malé pevnosti přepisují celé, je v něm br. Jenšovský i výslovně zmíněn. „Jedné prosincové soboty r. 1941 odpoledne místo odpočinku po týdenní práci, jenž býval věnován očistě, byl pro veškeré vězeňské osazenstvo malé pevnosti v Terezíně vyřčen trest. Bylo to pro menší přestupek vězňů (snad měli více spodního prádla, než nálada velitelství toho dne dovolovala). Trestem byl stanoven šport. Tak rozhodli her komandanti (příslušníci S. D.), jak jsme své strážce museli, s čepicí v ruce, oslovovati. Za nepatrné vymyšlené přestupky vězňů s oblibou se vyhrožovalo športem. Šport byl dvojího druhu: rekreační a z trestu.

Šport rekreační byl snesitelný zásluhou vedoucího vězně, který prováděl jen lehké pohyby paží a nohou. Když cvičení nenacházelo milosti u dohlížejících strážců, napravovali to říznějším povelům, lépe řečeno: silným řevem. Řev (nikoli jen jasný povel) velitelů-vězňů značně zachraňoval v mnohých případech situaci. Šport z trestu měl obvykle tragické následky. Pro mnohé starší a choré bylo značným zatížením při těžké práci a hladu nastupovati k apelu poklusem, při poměrně krátké vzdálenosti nástupiště. Těm jsme pomáhali, jak se dalo, buď uchopením za ruku, v podpaží, nebo napodobeným spěchem a podobně.

Za takových okolností pro postižené byl náhle stanoven šport. Asi 1400 vězňů nastoupilo a v proudu bylo připraveno na šport. Nádvoří poměrně malé jest v podobě velkého T, tedy dost zatáček, k nimž se rozestavili vzácní strážci. Velení měl vězeň br. Klouček, náčelník župy rakovnické, pobytem v Terezíně jeden z nejstarších (podle doby pobytu se přidělovaly úkoly). Pokyny, povely, poklus a začátek športu je slibně zahájen. V čele útvaru se kluše, pokud to je dovoleno zvolna, aby všichni stačili. Kde byl útvar přerušován v zatáčkách, pracovaly vydatně nohy a ruce strážců (bachařů) na vyhlédnutých obětech, které se těžko pohybovaly. Táhneme je, jak se dá. Vedle mě běduje, že již nevydrží,

---

39 Bárta, Rudolf: Sokolská silnice. In: Sokolský věstník 5, 1946, s. 52. R. Bárta byl z Osvětimi v červnu 1942 propuštěn.

chorý starosta župy br. Ing. Rozmara. Pomáhám mu, jak jest možno, více však slovy, aby alespoň ušel ranám. Uprostřed dvora jako krotitel dravé zvěře řádí pověstný Fricek.

Klušeme, pro nás nekonečné minuty. Zjišťujeme čas. Teprve čtvrt hodiny – půl hodiny – tři čtvrtě hodiny. Spatřujeme zoufalství u těch, kteří již nemohou. Zasaňuje dobrý bratr Klouček. Vybírá z útvaru nemohoucí, staví je do řady. Jest jich asi dvacet. Mezi nimi starosta ČOS br. Keller, místostarosta br. Šauer, starosta naší župy br. Rozmara, župní vzdělávatel br. Jenšovský, náčelník župy Barákovy br. Vacín (z jmenovaných se vrátil jen br. Šauer) a jiní i nesokolové, jejichž jména vymizela již z paměti. Rozzuřený Fricek nesouhlasí se zákrokem br. Kloučka spíláním, cloumá s vyraženými. Neohrožený br. Klouček vysvětluje a staví se před ně, aby je uchránil před ranami, což se mu daří, neboť Fricek jest na mol opilý.⁴⁰

Poslední portrét

Na začátku roku 1942, přesně 14. ledna, většina sokolů vězněných v Malé pevnosti opustila Terezín a transportním vlakem o dvou rychlíkových vozech vyjeli směr Osvětim, kam se dostali o den později. Jak rádi zpětně vzpomínali na mnohem lepší podmínky v Terezíně. Jen co vystoupili, udeřil je mráz do tváře. V koupelně se svlékli, v horké vodě umyli, následně je ostříhali a nahé zas vyhnali na mráz do dalšího bloku, kde dostali rozedrané pruhované oblečení. Jakožto politickým vězňům jim byl na něj našit červený trojúhelník cípem dolů s písmenem T uvnitř, aby bylo viditelné, odkud dotyční pochází. Vlivem velkých mrazů, nedostatečného oblečení, těžké práce, špatného zacházení a nevyhovujícího jídla někteří sokolové nevydrželi ani měsíc. Mezi nimi i bratr Bedřich Jenšovský, který se nakazil všudypřítomným tyfem a zemřel 12. února 1942.

Doktor Jenšovský byl se svými spolupracovníky z ústředí i župy ubytován na bloku č. 25, na pokoji č. 7, kde se tísnilo přibližně 280 dalších vězňů. Spalo se na slámě s jednou dekou pro víc lidí.⁴¹ Společně s nimi bydleli dříve ubytovaní polští političtí zajatci včetně Stanislawa Gutkiewicze. Ten ve volných chvílích portrétoval spolupovězně, mezi nimi sedmnáct sokolů i s Jenšovským. Díváme-li se na jeho poslední portrét kreslený tužkou, vidíme v obličejí pohublého staříka, který je k nepoznání od vzhledu na dřívější civilní fotografii, kterou poskytoval ke zveřejnění. Jen ty brýle na očích jsou totožné. Na mundúru je načrtnut trojúhelník a číslo vězně 25630. Na límcí čtete autorův podpis. Vpravo dole je jméno portrétovaného s lokací Praha IV a datum 25. 1. 1942, tedy 18 dní před smrtí.⁴²

40 Uhlyarik, Oldřich: Terezínský šport. Sokolský věstník 3, 1946, s. 30. O. Uhlyarik byl na podzim 1942 z Osvětimi propuštěn.

41 Beneš, F.: Za bratrem, s. 360.

42 Państwowe Muzeum Oświęcim-Brzezinka, Stanisław Gutkiewicz (1910–1942): Portrét Bedřicha Jenšovského, 1942, PMO-I-2-607.

Stanislaw Gutkiewicz byl v červnu téhož roku po nezdařeném útěku zastřelen. I tak se všechny kresby dostaly „na svobodu“ společně s vězňem Wincentem Gavronem, kterému se útěk o rok později povedl. Od roku 1963 jsou uloženy v osvětimském muzeu.⁴³

Zachoval se nejen portrét, ale díky sokolu Rudolfu Bártovi i poslední Jenšovského chvíle. „V Terezíně jsme často s ním a ještě s br. prof. Miroslavem Broftem, také historikem, rozprávěli o pracovním plánu jak v Sokole, tak i mimo něj. Především chtěl br. Jenšovský vychovat celou skupinu vědeckých historiků, kteří by se věnovali sokolským věcem. Když jsem spisoval brožurku ‚Tvůrcové Sokola‘, byl mi velmi nápomocen a měl v úmyslu tuto práci rozšířit a prohloubit. Dokazoval, jak běžné údaje přejímané z článku do článku jsou často nesprávné a že i to, co je otištěno, je třeba historickými údaji ověřovati. Samotné dílo Tyršovo a Fügnerovo považoval po stránce historické za naprosto neprozkoumané. Chtěl přikročit k soustavnému studiu prostředí a doby, v níž naši zakladatelé žili. Velmi pozoruhodné byly jeho znalosti o jejich osobních stycích s vynikajícími vlastenci jejich doby, nejen spisovateli a umělci, nýbrž i s muži praxe.“

Od prvního vkročení do Osvětimi věděl, co ho čeká. Avšak přes jeho ret nepřešlo nikdy slůvko reptání. Ostatní si ulevovali třeba nadávkami na tyrany nebo ohnivými řečmi o našem budoucím vítězství. Jenšovský ke všemu mlčel. Zůstal vždy klidný a věcný.

Těžce nesl, když onemocněl nezadržitelným průjmem a těžkými omrzlinami. My ostatní jsme si zvykli i na tu špínu a pokálení – on nemohl. Bratři – jednou Bíza a Beneš, podruhé zase jiní – jej očišťovali a pomáhali mu. Též Honza Štolc se o něho vzorně staral. U Bízi to bylo tím hezčí, že již také sám byl nemocný. Tolik jsem z počátku stál o nějakou tu slupku z brambor, které br. Jenšovský nejedl, ale když pak nemohl jíst vůbec a nabízel mi celý svůj příděl, ač jsem měl hlad, nemohl jsem pro lítost pozřít ani sousto. To však trvalo asi jen dva dny. Když jsem se s ním naposledy objímal a líbal, byl chudák velmi ubohý a slabý. Mírně mě od sebe oddaloval, abych se neumazal, ale olíbal jsem ho já i všichni ostatní, kteří jsme ještě mohli stát na nohou. Zuboženého nesmírně trpícího br. Jenšovského doprovodili na poslední cestě z bloku do nemocnice bratři dr. Husták a Herold. Byla mrazivá, ale slunná únorová neděle odpoledne. Bylo zakázáno přicházeti s kýmkoliv v neděli na ‚krankenbau‘. Polským lékařům se zželelo zmučeného syna – člověka a převzali jej, aby za dva dny vydechl svoji ušlechtilou duši. Zničení br. dr. Jenšovského, historika sokolstva a kněze sokolství, třeba považovati za jednu z největších sokolských ztrát. Zemřel 12. února 1942.⁴⁴

---

43 Motlíček, Tomáš – Doležel, Michal: Památný den Sokola. Sedmnáct osvětimských portrétů. Brno 2013.

44 Bárta, Rudolf: Bedřich Jenšovský. In: Sokolský věstník 2, 1947, s. 26.

Jméno Bedřicha Jenšovského zaznělo společně s dalšími jmény umučených sokolů v procesu s Rudolfem Hössem. Proti tomuto hlavnímu veliteli koncentračního tábora v Osvětimi jel za umlčené sokoly k soudu do Varšavy svědčit starosta poválečné Československé obce sokolské Antonín Hřebík.⁴⁵ Velitel dostal trest smrti oběšením za osvětimským krematoriem.

Vzpomínky na Bedřicha Jenšovského

Po válce byl doktor Jenšovský v časopiseckých vzpomínkách několikrát zmiňován. Kromě výše psaných svědectví na dny ve vězení se občas jeho jméno objevilo v souvislosti s předválečnou činností Československé obce sokolské. Nekrolog vyšel v Sokolském vzdělavateli a napsal ho vzdělávatel ČOS A. Krejčí, v jehož předsednictvu Jenšovský zasedal. Vzpomíná v něm, jak byl vždy „skromný a upřímně bratrský ve všem styku sokolském. Jeho bystrý postřeh a mužná odvaha se projevila nejednou v rozpravách o sjezdech vzdělávacích sborů a jejich účastníci vzpomínají i jeho klidného, rozvážného a smířlivého tónu, který vnašel svými projevy do vzrušených někdy vln různých názorů. K tomu byl člověk nesmírně jemné povahy, vzácné opravdovosti, harmonicky vyrovnaný – muž zlatého srdce.“⁴⁶

V roce 1946 se 27. až 28. září konala oslava dvacetiletého trvání Sokola Újezd nad Lesy. V pátek vystupovali členové na slavnostní akademii, v sobotu proběhla výroční valná hromada a ve 14.00 odhalili „čestnému starostovi jednoty, umučenému v Osvětimi“ pamětní desku.⁴⁷ Ta se nachází na domě v Novosibírské ulici a nápis je následující:

ZDE ŽIL A PRACOVAL ČESKÝ HISTORIK
PH.DR. BEDŘICH JENŠOVSKÝ
ŘEDITEL ARCHIVU ZEMĚ ČESKÉ,
SPOLUZAKLADATEL A ČESTNÝ STAROSTA
TĚLOCVIČNÉ JEDNOTY „SOKOL“ ÚJEZD N. LESY
VZDĚLAVATEL SOKOLSKÉ ŽUPY
STŘEDOČESKÉ, ČLEN VZDĚLÁVACÍHO
SBORU PŘEDSEDNICTVA ČOS.
NAROZEN 24. IX. 1889
UMUČEN 12. II. 1942 V OSVĚTIMI
NA VĚČNOU PAMĚŤ
TĚL. JEDNOTA „SOKOL“ ÚJEZD N. LESY.

45 Sokolský věstník 14, 1947, s. 175. A. Hřebík byl také mezi několika šťastlivci, kteří byli v červnu 1942 z Osvětimi propuštěni.

46 Krejčí, A.: Dr. Bedřich Jenšovský, s. 106.

47 Sokolský věstník 34, 1946, s. 426; AHMP, ÚMČ Pha 21, Pamětní kronika obce Újezda nad Lesy (1921–1957), digitalizát, s. 187.

Od října roku 2002 stojí v atriu Tyršova domu pomník věnovaný všem obětem druhé světové války pracujících na ústředí ČOS. Skládá se z několika desek, na kterých jsou oběti nacistické perzekuce řazeny abecedně. Mezi jmény je na podstavci socha mladé dívky. Pomník zhotovil akademický sochař Josef Nálepa. Každoročně 8. října na Památný den sokolstva, který je od roku 2019 též významným dnem České republiky, se u pomníku scházejí sokolové a vrcholní politici, aby uctili památku všech válečných sokolských obětí. Tedy i bratra Bedřicha Jenšovského, jehož jméno je také napsáno na pamětní desce. V tento památný den po celé republice sokolové i nesokolové nosí jako vzpomínku červenou kokardu se znakem Sokola.⁴⁸

Odkaz pro Sokol

„Bude naší nejvyšší snahou vést jednotu v duchu našeho nezapomenutelného v Osvětlení umučeného br. starosty PhDr. Bedřicha Jenšovského,⁴⁹ psali v roce 1947 sokolové z Újezda nad Lesy. A dá se říct, že to platí i pro vzdělavatelskou činnost v dnešním Sokole. Autorka tohoto textu pracuje již několik let na Vzdělavatelském odboru České obce sokolské a tehdejší zasedání vzdělavatelů se dost podobají těm dnešním. I dnes pořádáme semináře jak a proč vést sokolské kroniky, jak zacházet v jednotách se starými písemnými materiály a prapory. Stejně jako Jenšovský také vybízíme jednoty, aby zaznamenávaly vzpomínky svých starších členů, a těm, které mají knihovny, zasíláme duplikáty ze sokolské knihovny v Tyršově domě. Obdobné je to i v kultuře, kdy se snažíme udržet dlouholetou tradici sokolských kulturních souborů. Věnujeme se i dalším menším či větším tématům, k jejichž vyřešení od dob působení Jenšovského stále ještě nedošlo.

Patří mezi ně i neexistující odborná kniha, která by se detailně věnovala historii Sokola a mnoha aspektům jeho fungování. „Jestliže jsem nemohl vždy vyhovět Tvým přáním a jestliže můj literární úkol, dějiny Sokola, zůstává dosud nedokončen, je příčinou toho, že má přílišná zaměstnanost na jiných polích mě zdržuje; nemohl bych se vzdát tohoto úkolu, který je mi nejen velikou ctí a čestným závazkem, ale do značné míry i pracovní láskou. Těším se proto s Tebou, že se přeče jen i tohoto dokončení v lepších poměrech dočkáme,⁵⁰ psal br. Jenšovský v roce 1939 vzdělavateli. Bohužel lepších poměrů se nakonec nedočkal. Komise pro sokolské dějiny, již Jenšovský předsedal, byla vyvražděna. Před válkou stihla vyjít pouze první část přehledných dějin do roku 1889, na kterou měl Jenšovský navázat. Nakonec byly po roce 1945 vydány Stručné dějiny sokolstva 1862–1912,

---

48 Pamětních desek a článků věnovaných PhDr. Jenšovskému po roce 1945 je samozřejmě více, ale tento článek je celý psán skrze sokolské hnutí, proto ty „nesokolské“ ani z důvodu ucelenosti nebudu zmiňovat.

49 Sokolský věstník 11, 1948, str. 175.

50 Krejčí, A.: Dr. Bedřich Jenšovský, s. 107.

jež zmíněné Jandáskovo dílo doplnily o text br. Pelikána, který narychlo sepi-soval své dosavadní bádání v době, kdy se kolem něj již zatýkalo. I jeho život se uzavřel v Osvětimi. Na své umučené předchůdce navázal Alois Fikar a napsal Stručné dějiny sokolstva 1912–1941. Je dobře, že obě knihy vyšly, zvláště když jsou posmrtným mementem sokolské činnosti obou bratrů. A i když Jenšovský není zmíněn jako autor, dochoval se Jandáskův lístek, na kterém mu děkuje za poskytnutí opisů z archivních materiálů.⁵¹ I tak jsou ale obě díla vzdálena původním představám komise.

„Nemusím Tě zajisté zvláště ujišťovat, že práce ve vzdělávacím předsednictvu obce, ostatně jako každá práce sokolská, byla mi vždy radostí a stala se krásnou složkou mé celé životní činnosti,“⁵² píše Bedřich Jenšovský br. Krejčímu. Celý výše psaný článek by se dal shrnout do této jedné věty. Kladl si za cíl přiblížit vzdě-lavatelskou práci za první republiky na příkladu činovníka bratra Jenšovského, stejně tak ukázat důvody a motivaci jednotlivce k bezplatné a časově náročné práci pro věc sokolskou. Jako činovník působil na velké množství lidí po celé republice a předával jim to, co bylo jeho řemeslem – učil je, jak se starat o knihovny, archivy, jak psát kroniky a co nejlépe zachovávat sokolskou historii. Vedle toho se skr-ze Sokol veřejně vyjadřoval a diskutoval o tehdejším společenském a politickém dění a díky své erudovanosti, výborné rétorice se těšil velké oblibě u posluchačů. K tomu všemu bádala a sepi-soval sokolské dějiny.

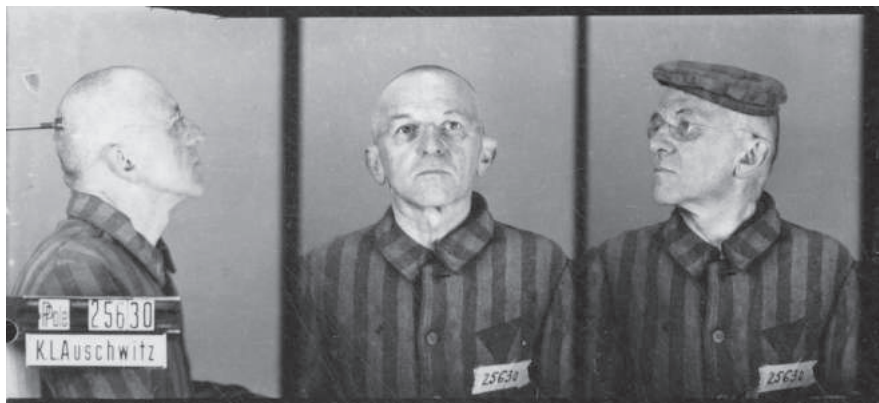
Jen jedno se mi z literatury a pramenů nepodařilo zjistit, co by mě upřímně zajímalo. Přeci jen je Sokol hlavně organizací tělocvičnou. Chodil bratr Jenšovský také do sokoloven cvičit?

51 Národní muzeum, Archiv tělesné výchovy a sportu, fond Sokol, inv. č. 203, kart. 10.

52 Krejčí, A.: Dr. Bedřich Jenšovský, s. 107.

The Sokol Life of the Educator Bedřich Jenšovský

The article describes the Sokol educational work during the First Czechoslovak Republic, taking Bedřich Jenšovský as an example and showing the reasons and motivations of individuals for the voluntary and time-consuming work for the Sokol movement. Bedřich Jenšovský had been a member of the Czechoslovak Sokol Movement since the 1920s, working in Sokol Sibřina and Sokol Újezd nad Lesy, eventually being appointed chairman of the latter. In 1928 he assumed the role of the regional organisation's educator and five years later he decided to use his experience as educator, archivist, and historian in the educational department of the Czechoslovak Sokol Movement. He set a goal to expand the Sokol members' knowledge in archival and library science. He became involved in writing the Sokol history and sparked the origin of the Sokol biographical dictionary. At the regional organisation, he spearheaded the clubs' educators, regularly submitted reports on social and cultural activities, and was a member of several committees and the Vzlet periodical editorial staff. He encouraged discussions about the republic's situation. As a consequence of his Sokol high-post activities, he was arrested on 8 October 1941, sent to Theresienstadt Ghetto, and early in 1942 to the Auschwitz concentration camp. There a Polish prisoner painted his last portrait which remains. Bedřich Jenšovský died on 12 February 1942 and the article includes the memories of Rudolf Bárta, a Sokol member recalling his last days. Jenšovský was one of the leading Sokol educators of the 1930s.

*Vězeňská fotografie Bedřicha Jenšovského z koncentračního tábora Osvětim
(NA, Koncentrační tábor Osvětim – vězeňské fotografie, č. 25630)*

*Pomník obětem druhé světové války z ústředí Československé obce sokolské umístěný v atriu Tyršova domu
(foto Kateřina Pohlová)*